

PHOTOVOICE

WAT IS PHOTOVOICE?

Photovoice is een creatieve en participatieve arts-based methode waarbij deelnemers foto's maken om hun omgeving en ervaringen over een thema in beeld te brengen en bespreekbaar te maken. Met die foto's vertellen ze hun verhaal en tonen ze hoe zij de wereld om zich heen ervaren. Bij iedere foto schrijven ze een bijschrift dat uitlegt wat de foto betekent, zo verduidelijken ze de boodschap die ze aan een breed publiek willen overbrengen ^(21; 34; 56).

Op het einde tonen deelnemers hun werk aan anderen, bijvoorbeeld tijdens een tentoonstelling. De foto's dienen zo als startpunt voor kritische reflectie en dialoog met relevante stakeholders (bv. lerarenteams, schoolleiders, ouders, medeleerlingen...) ^(21; 34; 56).

Photovoice geeft deelnemers een stem en draagt bij aan hun empowerment. Foto's kunnen zonder woorden veel zeggen en zo kan elke leerling meedoen, ongeacht taalniveau of achtergrond ^(21; 35; 56).

In deze fiche reiken we je een concreet stappenplan aan waarmee je Photovoice stap voor stap kan inzetten in je klaspraktijk.

In ons onderzoek⁽⁵¹⁾ werkten leerlingen uit het vijfde jaar humane wetenschappen een Photovoice-project uit rond de centrale vraag **“Wanneer voel jij je betrokken op school?”**. In kleine groepjes selecteerden ze vijf foto's die op uiteenlopende manieren hun verbondenheid met hun school weergaven. Bij iedere foto schreven ze een bijschrift waarmee ze hun persoonlijke gevoelens en perspectieven deelden. De klassen kwamen tot verschillende categorieën, zoals 'Relatie leerlingen', 'Natuur', 'Multicultuur', 'Leerkrachten', en 'Dromen'.

In de categorie 'Natuur' koos een leerling bijvoorbeeld deze foto van een groene ruimte op school, met het bijschrift: “Natuur en sport hebben altijd de gave gehad om te kalmeren. Op deze foto worden beide gecombineerd, waardoor ik een sterke band voel met deze plek.”

WAAROM INZETTEN OP PHOTOVOICE?

Photovoice biedt binnen de klaspraktijk veel mogelijkheden en voordelen, waaronder^(9; 11; 24):

1

1. TOEGANKELIJKHEID

Foto's hebben een universele zeggingskracht, ze overstijgen taal- en cultuurbarrières en spreken een breed publiek aan. Daardoor is Photovoice een methode die geschikt is voor alle leerlingen, ongeacht hun leeftijd, taalvaardigheid of achtergrond.

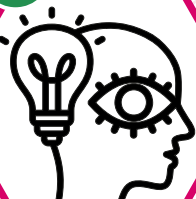
2

2. EIGEN KEUZES

Leerlingen kiezen zelf wat ze in beeld brengen en hoe ze hun verhaal vertellen, ook welke informatie ze niet geven. Dat versterkt hun gevoel van eigenaarschap, betrokkenheid én veiligheid binnen het leerproces.

3

3. CREATIEF DENKEN EN KIJKEN

Photovoice stimuleert creativiteit en laat leerlingen zich op een andere manier uitdrukken. Voor velen is het makkelijker om gevoelens en ideeën via beelden te delen dan via geschreven of gesproken taal.

4

4. INKIJK IN DE ANDER

Door de beelden en bijschriften ontdekken leerlingen ook hoe anderen de wereld rondom zich ervaren. Door na te denken over hoe ze zelf een boodschap in beeld willen brengen, verkennen leerlingen bovendien (on)bewust diverse perspectieven.

5

5. REFLECTIE EN KRITISCHE DIALOOG

De foto's vormen het startpunt voor gesprekken over thema's die ertoe doen. Photovoice nodigt uit tot reflectie én tot een open dialoog met anderen, wat kan leiden tot meer gedragen beslissingen in beleid en praktijk.

AAN DE SLAG MET PHOTOVOICE

Doelstellingen

- Elkaar respecteren en luisteren naar elkaars verhalen.
- Iets vertellen met een foto.
- Hun eigen werk uitleggen en dat van anderen begrijpen.
- Foto's met een gelijkaardige boodschap groeperen.
- Hun werk tonen aan anderen (bv. via een tentoonstelling).
- Kritisch nadenken over het eindresultaat.

Benodigdheden

- Fototoestel/tablet/chromebook/smartphone.
- Schrijf- en reflectiemateriaal: notitieboekje per leerling, digitale notities.
- Printer en papier om foto's af te printen.
- Scherm/bord voor digitale presentatie van de foto's.
- Papier, flyers, posters als promotiemateriaal.
- Een ruimte voor de tentoonstelling.

Tijdsframe

Voor een volledig en zorgvuldig uitgevoerd Photovoice-project, inclusief alle stappen, is het aanbevolen om minimaal 20 lessen te voorzien.

In wat volgt nemen we je stap voor stap mee door het vaste stramien van *Photovoice*. In de kaders reiken we voorbeelden aan die je op weg kunnen helpen. Pas het aan waar nodig, zodat het perfect aansluit bij jouw school, leerlingen, thema of voorkeuren.

Denk na over manieren om het werk van leerlingen te presenteren in een bredere context, zodat hun stem echt een impact heeft. Dat kan klein, met collega's of medeleerlingen, of groter, door ook ouders, buurtorganisaties of beleidsmakers uit te nodigen.

1

STAP 1: INTRODUCTIE

Vertel je klas wat jullie gaan doen:

- Wat is het onderwerp van ons *Photovoice*-project? (bv. “Wanneer voel jij je goed op school?”) Het is belangrijk om een thema te kiezen dat leerlingen aanspreekt of waarmee ze zich kunnen identificeren. Zo wordt het een betekenisvol project voor hen.
- Hoe gaan we te werk? Wanneer maken we foto's? Wat doen we ermee?
- Wat is het doel van ons project?
- Wat gaan we uiteindelijk presenteren?
- Maak duidelijk dat het *Photovoice* project veel discussiemomenten zal bevatten en dat goede klasafspraken daarom essentieel zijn. Betrek de leerlingen bij het opstellen van deze afspraken en geef er een creatieve draai aan.

2

STAP 2: BASICS VAN FOTOGRAFIE

Laat leerlingen op een creatieve manier proeven van de basisprincipes van beeld en fotografie. Dit kan via interactieve opdrachten, groepsdiscussies of visuele experimenten.

- De kracht van beelden: Laat leerlingen aan de hand van een creatieve oefening ervaren dat beelden verschillende emoties kunnen oproepen.

Bijvoorbeeld:

- Geef de leerlingen een reeks uiteenlopende beelden, leg deze vooraan in de klas.
- Vraag hen om individueel of in duo's om beurten naar voren te komen en een beeld te kiezen dat hen het meest opvalt.
- Laat hen kort reflecteren op enkele richtinggevende vragen: “Wat valt jou vooral op in deze foto?”, “Welke emoties roept dit beeld bij jou op?”, “Welke kleuren zie je en hoe maken deze het beeld sterker?”, “Waar kijk je als eerste naar?”, “Wat zou er net voor of na dit beeld gebeurd zijn?”...
- Laat de leerlingen deze reflecties voorstellen aan de rest van de groep.

- Individuele interpretatie: Laat leerlingen op een creatieve manier ontdekken dat iedereen een andere betekenis geeft aan beelden.
- De betekenis van meerdere beelden samen: Nodig leerlingen uit om met meerdere beelden samen een verhaal te vormen.
- Compositieregels: Informeer leerlingen over de compositieregels en laat hen ervaren dat een sterke compositie de aandacht trekt.

Bijvoorbeeld:

- Laat de leerlingen een video zien over de compositieregels.
- Vraag de leerlingen om op basis hiervan een mindmap te maken met tips voor goede compositie.
- Toon nadien enkele afbeeldingen (uit tijdschriften, kunstwerken...) en speel fotodetective met de leerlingen (individueel of in duo's). Stel hen vragen zoals: zie je de regel van derden, waar zie je de leidende lijnen in de foto, is er hier gebruikgemaakt van symmetrie...? Of laat hen zelf de compositieregels herkennen in foto's.

Beeldtaal en symboliek: Ontdek op een creatieve manier hoe een boodschap uitgedrukt kan worden aan de hand van de beelden van de realiteit, symboliek en in scène gezette beelden.

Meer weten? Jong, J. de, Broek, J. van den, & Koetsenruijter, W. (2019). *Beeldtaal: Perspectieven voor makers en gebruikers*. Koninklijke Boom Uitgevers.

3

STAP 3: CENTRALE VRAAG

Formuleer samen met je leerlingen een centrale vraag bij het thema van het project: op welke vraag wil je een antwoord krijgen? Zorg ervoor dat de vraag zich richt tot de leerlingen zodat ze zich direct aangesproken voelen (bv. “Wat heb jij nodig om goed te kunnen studeren?” of “Wat betekent vriendschap voor jou?”)

Laat de leerlingen de centrale vraag noteren in hun notitieboekje en stimuleer hen om deze op een creatieve manier te verkennen. Zorg ervoor dat de vraag voor iedereen helder is en verduidelijk alle kernbegrippen.

Bijvoorbeeld: Laat de leerlingen nadenken over beelden die hun antwoord op de centrale vraag visualiseren en vraag hen om minstens twee ideeën op te schrijven in hun notitieboekje. Laat hen daarna aan een klasgenoot uitleggen wat ze voor zich zien en hoe dit beeld voor hen met het thema verbonden is.

4

STAP 4: VELDWERK

Formuleer samen met je leerlingen een centrale vraag bij het thema van het project: op welke vraag wil je een antwoord krijgen? Zorg ervoor dat de vraag zich richt tot de leerlingen zodat ze zich direct aangesproken voelen (bv. “Wat heb jij nodig om goed te kunnen studeren?” of “Wat betekent vriendschap voor jou?”)

To do voor de leerkracht vóór het veldwerk:

- Bepaal waar de leerlingen foto's mogen maken.
- Informeer ouders over het project en vraag hun toestemming voor:
 - Het nemen van foto's van hun kinderen (herkenbaarheid)
 - Het publiceren ervan, bijvoorbeeld op de tentoonstelling, in de nieuwsbrief of op de website.
- Breng het schoolteam op de hoogte van het project en het veldwerk dat zal plaatsvinden.
- Zorg voor voldoende fototoestellen en laad ze op, of vraag leerlingen om hun eigen toestel opgeladen mee te brengen.
- Maak afspraken met de leerlingen en herhaal deze alvorens ze op pad gaan.

Veldwerk: Laat leerlingen 10 tot 20 foto's maken en biedt ondersteuning indien nodig.

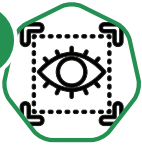
To do voor de leerkracht na het veldwerk:

- Verzamel alle foto's.
- Print de foto's in een klein formaat en controleer of er toestemming is voor herkenbare personen op de foto's. Zo niet, maak de personen onherkenbaar of verwijder de foto's.

Voor aanvullende informatie over ethische kwesties, raden we je aan om ons kompas **'Ethisch handelen'** door te nemen.

5

STAP 5: SELECTIE

Zorg ervoor dat de leerlingen al hun foto's voor zich hebben liggen. Laat hen 5 foto's kiezen die het beste antwoord geven op de centrale vraag.

- Bij elke foto schrijven ze vijf kernwoorden (bv. spel, vriend, gras, zon, lach).
- Daarna schrijven ze aan de hand van deze kernwoorden een kort bijschrift: "Dit is mijn beste vriend. Samen lachen we altijd op deze plek."

Ondersteun hen wanneer zij hier moeite mee hebben (bv. "Wat zie je op deze foto?", "Waarom is dit belangrijk voor jou?", "Welke boodschap wil jij geven met deze foto?"). Benadruk dat de bijschriften persoonlijk, volledig en samenhangend moeten zijn. Toon eventueel een voorbeeld en biedt opnieuw ondersteuning waar nodig.

6

STAP 6: BESPREKING

Vraag elke leerling om de foto's met bijschriften te tonen en toe te lichten aan de groep. De anderen kunnen telkens reageren, vragen stellen of een compliment geven. Zorg steeds voor een warme sfeer, zodat verschillende perspectieven in alle openheid gedeeld kunnen worden.

7

STAP 7: GROEPEREN EN VOORBEREIDEN TENTOONSTELLING

Ga na of leerlingen begrijpen wat categorieën zijn en geef indien nodig voorbeelden.

Laat de leerlingen eerst in kleine groepen overleggen en brainstormen over mogelijke categorieën die de centrale vraag beantwoorden. Zorg ervoor dat de categorieën die de leerlingen opstellen duidelijk en relevant zijn. Laat hen zelf een gepaste titel bedenken voor elke categorie.

Nodig de leerlingen nadien uit om klassikaal alle foto's van de groep te ordenen in deze categorieën.

Bijvoorbeeld:

Voor het thema: Hoe ervaar ik vriendschap op school?

- Categorie 1: Vertrouwen en steun
- Categorie 2: Samen lachen en plezier maken
- Categorie 3: Conflicten en misverstanden

Laat de leerlingen vervolgens klassikaal één of enkele sprekende foto's kiezen die de categorie kunnen vertegenwoordigen. Deze indeling en geselecteerde foto's vormen de basis voor de tentoonstelling.

Bespreek of de bijschriften moeten worden aangepast en zorg voor vergrote afdrukken van de gekozen foto's en bijschriften voor de tentoonstelling.

8

STAP 8: DEEL MET ANDEREN

Betrek de leerlingen actief bij de voorbereiding van een tentoonstelling. Laat hen mee beslissen wie ze willen uitnodigen (bv. medeleerlingen, ouders, buurtorganisaties, schoolteam...) en laat hen zelf een uitnodiging opstellen en ontwerpen. Denk ook samen na over de opstelling: Hoe willen ze hun foto's en verhalen tonen? Wat past bij de sfeer of boodschap die ze willen overbrengen?

TO-DO's

- ✓ opening van de tentoonstelling
- ✓ verwelkomen van de bezoekers
- ✓ informatie geven over het project en de resultaten
- ✓ rondleidingen en uitleg geven bij de foto's en bijschriften
- ✓ informeel praten met bezoekers
- ✓ foto's maken van het event

Werk samen een praktisch plan uit. Maak een lijst van alles wat geregeld moet worden (bv. locatie, materiaal, ontvangst van gasten...) en verdeel de taken. Vraag per taak hoe de leerlingen het concreet willen aanpakken. Ondersteun hen waar nodig, stuur bij, maar geef vooral ruimte voor hun ideeën en initiatief.

Besprek de rol van 'host' die zij hier zullen vervullen en verdeel de rollen.

Geniet voluit samen met je leerlingen van dit creatieve toonmoment.

9

STAP 9: REFLECTIE

Sluit het project af met een reflectie over het verloop en de resultaten. Je kan dit met je leerlingen doen, maar je kan ook andere belanghebbenden (bv. Het schoolteam, schoolleider of schoolbestuur, medeleerlingen, ouders, vertegenwoordigers van organisaties of lokale overheden) uitnodigen.

Volgende vragen kunnen centraal staan in de reflectie:

- Waarover ging het project? Hoe zijn we te werk gegaan?
- Wat waren de belangrijkste inzichten of resultaten?
- Konden we onze boodschap goed overbrengen tijdens de tentoonstelling?
- Hoe reageerden de bezoekers van de tentoonstelling op onze boodschappen?
- Wat hebben we geleerd van dit project?
- Van welke veranderingen of vervolgstappen dromen we? Hoe kunnen we dat realiseren?

PHOTOVOICE

